

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ובירורי יוחסין

סניפי בית הדין בבני ברק ובקרית ספר (מודיעין עילית) בשבתו כבוררות וכבית הוראה לממונות במעמד שני צדדים, ע"י דיין יחיד או מותב תלתא

(תיק זה פורסם כבר בחוברות המודפסות של בית הדין)

שני מקבלי צוואות מאדם אחד

תיק מ' 1623.

טענות ומענות לגבי צוואה חלבה

הצוואה הראשונה משנת 2010 לבן בין הבנים. ואח"כ ישנה צוואה אחרת לאדם זר.

בצוואה הראשונה לא מופיעה בפירוש האפשרות שיוכל לחזור בו ממנה, כגון לתת לאחר. ויש לתת את הדעת מתי חלה ההקנאה שבה. כי אם חלה מיד לא יוכל להקנות את אותם נכסים לאחר, ואילו אם לא חלה מיד יתכן והשניה נחשבת חזרה מהראשונה, והראשונה בטלה. ראה בהמשך שמצד לשונותיה צוואה ראשונה זו אינה ניתנת לחזרה.

לפני פירוט הקנינים המפורשים, וזמני חלות הקנין המפורשים, יש בצוואה הראשונה מס' בעיות שיתכן ופוסלים אותה. ואלו הם:

1, התאריך העברי משובש (שנת תשס"ע), אבל האזרחי כתוב טוב. [לולא היתה צוואה שניה, לא היינו פוסלים את הראשונה בגלל תאריך משובש, אבל כעת כדי לקבוע שחלה הראשונה, שומה עלינו להוכיח מתוך התאריך שזו קדמה, ואי אפשר להוכיח מתאריך משובש. ואולי תאריך אזרחי יכול להוכיח. וצ"ע].

2, יש שני עדים שלא חתומים על שטר הצוואה בשולי הדף, אמנם הם כן חתומים על דף נילוה בו הם מעידים שהצוואה "שבשוליה אנו חתומים" נערכה בפניהם כדין והיה בדעת צלולה וכו'. למעשה מאחר ואין חתימות בשולי הדף הראשון, ושלא כפי עדותם המפורשת, הצוואה שבדף הראשון לא יצאה מכלל חשד להעתק משובש (זיוף). ובכל מקרה זה לא "שטר בעדים" כהגדרתו ההלכתית. אגב, גם בתחילת הדף הראשון כותב המצווה שצוואה זו היא "בעדים בהתאם להוראות חוק הירושה וכו'".

3, בסעיפים הראשונים ובעיקר בסעיפים 3 ו 4 כתוב שזו צוואה לגבי העזבון לאחר הפטירה. כלומר לא בקנין. (מבחינה הלכתית אין בכך חסרון כלל עקב היות המוטב בן שראוי לרשת ע"פ דין תורה. אמנם מאותה סיבה יכול

המצווה בעתיד לתת את הנכס לכל אדם אחר בקנין שיחול לפני הפטירה, וזה יחול וימנע את חלות הצוואה של אחרי הפטירה לגבי מה שלא ישאר ברשות המצווה באותה שעה).

4, בסעיף 6 על ג' חלקיו מוסיף המצווה קנינים על אותה ירושה, וגם משנה את מועד חלות העברת הבעלות. (שיתכן ובכך מוסיף כוח למוטב, ומונע את הצוואה השניה, וכדלקמן), אך לכאורה המצווה בלשונו שם מסייג ומגביל את הוספות הקנינים "כדי להכשיר את צוואתי לפי דיני ישראל, אם יהיה צורך בכך". וכמבואר למעשה אין צורך בהכשרת הצוואה בהוספת קנינים, כי היא כשרה בלאו הכי, אם כן יתכן וג' החלקים הבאים בסעיף 6 בטלים!

5, באות א' קובע המצווה "כל הוראותי וציוויי וכו' נעשים בזאת בתור נתינת מתנות מהיום לאחר מותי". הביטוי מהיום, הוא מתנה גמורה מחיים שאי אפשר לחזור ממנה, ראה בסימן ר"נ סעיף ט'. אבל אם היה כתוב רק "לאחר מותי" וכמו תחילת הצוואה, הוראתה: שיוכל לחזור מה בנתיים כמו שנפסק שם בסעיף יג ושם בסעיף יד. אבל הנוסח המשולב "מהיום לאחר מותי" מורה שלא יוכל לחזור בו, וחל לבן מיד (וצוואה שניה לא חלה), ראה בסימן רנז סעיף ו. (ואדרבה רק הצוואה השניה מפורש בה שיוכל לחזור בו ממנה, וכנוסח שמבואר שם בסעיף ז).

6, באות ב' קובע המצווה "הנני מוותר ומקנה מהיום וכשעה אחת לפני מותי וכו' לפי הקנין המועיל ביותר לכל דבר". מועד מהיום וכשעה לפני מותי, הוא אחר לגמרי ממועד שבאות א' מהיום לאחר מותי. ההבדל ביניהם למעשה הוא: אם כותב למי שאינו ראוי ליורשו בהלכה, אם כתב "לאחר מיתה" זה לא יכול לחול כלל, אבל אם כותב "שעה קודם" זה עדיין בזמן שיכול לחול. אשר לענייננו כאשר המוטב הוא בן, המילים "שעה קודם" מיותרות.

7, באות ג' קובע המצווה "הנני מודה בזאת הודאה מוחלטת וכו' בקנין גמור ושלם וכו' כל דבר לפי קנינו". יש לתת את הדעת כי אות ג' כשלעצמה פורכת ומערערת את הצוואה שבסעיפים 3 ו 4, כי אם מוסיף קנין לאחר הפטירה, ואי אפשר להקנות בשלב כזה, שמא לא גמר בדעתו להקנות בציווי בלבד אלא רק עם קנין, ואין קנין לאחר מיתה. אולם היות וקדמו לאות ג' הוראות נוספות, יתכן שיש לראותה כמקשה אחת ולהכשיר.

ובפרט מה שכתוב באות ב' שזה חל בקנין המועיל ביותר, ובאות ג' באופן המועיל ביותר, שהכוונה היא ליפוי כוח המועיל גם ללשון צוואה שלאחר מיתה, כמבואר ברמ"א בסימן ר"נ סעיף יז בשם מהר"מ פאדווא.

אילו היה מוסיף לצוואה שלאחר הפטירה לשון קנין בלבד, יתכן שהיה בזה רק להורות שמתכוין לתת לבן הזה הכל ולא יחשב רק לאפוטרופוס, ראה בסימן רמו סעיף ד' וסעיף ז'. ויש לעיין עתה כשמוסיף גם מילים שמשנות

את משמעות מועד חלות הצוואה והקנין, האם ניתן לומר שהקנין בא רק לחזק לשון הציווי. וצ"ע בכל זה.

ולכאור' בספקות אלו תלויה חלוצה של הצוואה השניה שהיא עשויה מתאריך מאוחר יותר אבל אין בה סתירות והקנין שלה ברור. אבל אם הראשון חל מחיים ובלי אפשרות חזרה, אין השני חל כלל כי זה כבר לא של הנותן. ובכל ספק כהאי גוונא הדין הוא "אין ספק מוציא מידי ודאי" שהוא הבן שדינו כיורש הוא ודאי גם בלי הצוואה. ועצ"ע.